

KOLLUĞUN OLAY YERİ İNCELEME YETKİSİ

*Veysel DİNLER**

Giriş

Günümüzde suç ve suçlu ile mücadele toplumların en önemli konularından biri haline gelmiştir. Teknolojik gelişmeler, suçla mücadeleyi daha etkin hale getirirken; aynı zamanda suçluların daha profesyonelce davranmasına, işledikleri suçu kolayca örtbas etmelerine vesile olmaktadır. Bu durumda, suçla mücadelede başat rolü üstlenmiş olan kolluğun, suçlulardan daima bir adım önde olması gerekmektedir.

İnsan hakları kavramının geldiği son aşamayla birlikte, suçla mücadele, adaletin sağlanması, ceza muhakemesinin işleyişinde bazı değişiklikler söz konusu olmuştur. Bu değişiklikler kısaca, "sanıktan delile değil, delilden sanığa" kaidesinin suçla mücadele eden birimlerce benimsenmesi şeklinde özetlenebilir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, bir suç sonrası bazı kimseleri peşin olarak şüpheli kabul etmek ve bu yargı üzerine delil elde etmeye çalışmak günümüzde kabul görmeyen bir düşüncedir. Yeni anlayış, önce suçla ilgili delilleri toplamayı ve bu deliller ışığında şüpheliye ulaşmayı gerektirmektedir. Bu durumda deliller daha ön plana çıkmakta, delilleri toplama ve analiz etme işi daha önemli hale gelmektedir.

Ceza yargılamasında suçun soruşturulması ve kovuşturulması adliye makamlarına ait bir konu olmakla birlikte, suç adı verilen dinamik olayla ilk defa karşılaşan, ilk müdahalede bulunan ve suçla ilgili ilk resmi işlemleri başlatan genellikle kolluk kuvvetleri olmaktadır. Bu durumda kolluk suça, suçluya ve suçun delillerine en yakın birim olarak ortaya çıkmaktadır. Uygulamada delilleri toplama ve soruşturma makamına iletme görevi kolluk tarafından yerine getirilmektedir.

Türkiye’de kolluk, delil toplama görevini yaklaşık on yıldan (90’lı yılların ortaları) beri kurumsal bir nitelikte icra etmektedir. Bu konu için özel bir ihtisas birimi kurmuş, bu birimde çalışanları sıkı bir eğitimden geçirmiş, delillerin toplanmasıyla ilgili iç kurallar geliştirerek, ilgili birimlerin bu kurallara uymasını sağlamıştır. Bunlar çok önemli gelişmeler

* *Komiser- Olay Yeri İnceleme Uzmanı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi*

olmakla birlikte, “olay yeri inceleme” olarak adlandırılan delil toplama ve değerlendirme işlemlerinin nasıl icra edileceğine yönelik hukuk kurallarının olmaması, kolluğa açıkça “olay yeri inceleme yetkisi” veren kuralların bulunmaması, mevcut çalışmalara kısmen ket vurmaktadır.

Yetki bir işlemi yapabilme gücüdür. Yetkinin kaynağı ise anayasa ve kanunlardır. Türk ceza yargılaması hukukunda, ceza hukukunun işleme- siyle ilgili yetkiler kural olarak hakim ve Cumhuriyet savcılarına verilmiştir. Bununla birlikte avukatlar başta olmak üzere, kolluk ve bilirkişi gibi kimseler, istisnai doğrudan yetkiler ya da izine dayalı dolaylı yetkilerle donatılmış ve bunlar kanun tarafından görevlendirilmiştir.

Bununla birlikte kolluğun görev ve yetkilerini düzenleyen hukuk kuralları, sadece ceza yargılaması kurallarıyla da sınırlı değildir. Kolluk, birbirinden çok farklı alanlarda, çok çeşitli kanunlarla görevli ve yetkili kılınmıştır. Gerçekten de kolluğu yetkilendiren kurallar çoktur ve bu kurallara tamamiyle hakim olmak, kolluk açısından oldukça güçtür. Kolluk teşkilatlarının askeri disiplin içeren iç kurallarıyla kimi zaman ceza yargılamasında yetkili kılınan soruşturma ve kovuşturma amirlerinin emirlerinin çatışması, kolluğun çalışma sistemi bakımından büyük bir dezavantaj oluşturmaktadır.

Kolluğun görev ve yetkileriyle ilgili idari sorunların yanı sıra kanun koyucunun hukuk normları getirirken teknolojik gelişmelere yetişememesi, suçla mücadelede etkin bir teknoloji kullanma gereği hisseden kolluk için başka bir sorundur.

Kolluğun “olay yeri inceleme yetkisi” adını verdiğimiz adli işlemler zinciri, ceza yargılaması kurallarını düzenleyen genel kanunda, yahut kolluğa görev ve yetki veren özel kanunlarda çok açık biçimde yazılmış ve bizim çok net olarak “kolluğun olay yeri inceleme yetkisinin kaynağı şudur” şeklinde ifade ederek, kolayca ortaya koyabileceğimiz bir konu değildir. Bunun temelinde birkaç önemli sebep yatmaktadır.

Öncelikle “olay yeri inceleme” tabiri, ne genel, ne de özel hiçbir kanunda zikredilmeyen bir tabirdir. Yetkinin kaynağı anayasa ve kanunlar olduğuna göre, bahsi geçmeyen bir konuda kolluğun veya bir başka kamu görevlisinin yetkili kılınması mümkün görünmemektedir.

Olay yeri incelemeyeyle ilgili ikinci önemli sorun ise; bu işlemin kolluk tarafından arama ve el koyma yetkilerinin içinde değerlendirilerek yapılması ve rutin bir görev olarak kabul edilmesidir. Bu durum, sorunu tam olarak ortadan kaldırmadığı gibi, yeni sorunları beraberinde getirmektedir. Eğer olay yeri inceleme, arama ve el koyma yetkisi içinde değerlendiriliyorsa, arama ve el koyma için uygulanan bütün usul işlemleri niçin yerine getirilmemektedir? Ayrıca olay yeri inceleme gibi daha te-

ferruatlı ve kapsamlı bir işlemi, arama gibi daha dar kapsamlı yetki içinde görmek imkan dahilinde midir?

Bu çalışmada kolluğun “olay yeri inceleme” olarak kabul ettiği teknik ve hukuki unsurlar içeren bir dizi işlemler zinciri üzerine bir tartışma yapılacaktır. Öncelikle olay yeri inceleme kavramı açıklanacaktır. İkinci olarak, olay yeri inceleme işlemine dayanak oluşturduğu ileri sürülen hukuk kurallarından söz edilecektir. Son olarak konuyla ilgili bir değerlendirilmede bulunulacaktır.

1. OLAY YERİ İNCELEME” KAVRAMI

a. Olay Yeri İnceleme Kavramı

Olay yeri inceleme, adli bir olay sonrası, olayı aydınlatmak maksadıyla delil toplama ve nakletme işlemlerine denilmektedir. Bu işlemler, olay sonrası olay yerinde gerekli tedbirleri almaktan, delillerin bilimsel yöntemler kullanılarak toplanması ve analiz edilmesine kadar geniş bir yelpaze içindedir. Ayrıca inceleme işlemi, sadece olayın meydana geldiği yer ile sınırlı değil, aynı zamanda olay yeri çevresini de kapsamaktadır.

“Olay yeri inceleme” terimi yerine önceleri “suç mahalli incelemesi” denmekteydi (Söylemez, 1982:14). Ancak meydana gelen bir olayın suç olup olmadığının önceden bilinmediğinden ve kimi zaman suç olmayan hukuki ihtilafı¹ gidermeye yönelik olarak da delil toplama işine gidildiğinden; daha geniş ve peşin yargıya sahip olmadığına inanılan “olay yeri inceleme” tabiri kullanılması yeğlenmiş ve yerleşik bir hal almıştır.

b. Olay Yeri İncelemenin Amacı

Bir suçun meydana geldiğinin öğrenilmesinden sonra savcı ve kolluk tarafından yapılacak işlemler beş aşamada incelenebilir:

- Gerçekten bir suçun meydana gelip gelmediğini belirlemek
- Suç işleyen kişi/kişilerin kimliğini tespit etmek
- Suç işleyen kişi/kişilerin bulundukları yerleri belirlemek

¹ Kolluğun “suç olmayan hukuki ihtilaf”ı çözmeye yönelik delil toplaması, daha ziyade doğal afetler sonunda hayatını kaybedenlerin kimliğini belirlemek amacıyla olmaktadır. Disaster Victim Identification (DVI) –Felaket Kurbanlarının Kimliklendirilmesi – olarak adlandırılan bu işlem için kolluğun olay yeri inceleme görevi yapan biriminin içinde yeni timler oluşturulmasından söz edilmektedir. Ayrıntı için bkz. Aysim TUĞ, Yeşim ALAKOÇ, C.Mehmet ÇETİN, İ.Hamit HANCI, “Afet Kurbanlarında Kimlik tespiti Disaster Victim Identification (DVI)”, *Adli Bilimler Dergisi*, C.1, S.2, Aralık, 2002, s.12-13; Vahit BIÇAK, “DVI ve Hukuk”, *I. Ulusal Adli Bilimler Kongresi*, Van, 03-05 Mayıs 2004.

- Kişi/kişilerin suçluluğunu ispat etmek için delilleri ortaya koymak.
- Suçun işleniş tarzını ortaya koymak (Eryılmaz, 2003:111).

Son sıralarda sayılmış olmakla birlikte, delilleri toplamak daima ilk sıradaki işlemdir. Çünkü bir ihbar edilen bir suçun gerçekten işlenip işlenmediği, ancak suç delillerinin varlığı ile bilinebilir. Ayrıca ceza yargılaması hukukunda delilden şüpheliye veya sanığa ulaşmak esas olduğundan, ilk yapılması gereken delillerin toplanmasıdır (Eryılmaz, 2003:111). Kısaca olay yeri inceleme işleminin amacı, meydana gelen bir adli olayı, olayla ilgili maddi delilleri toplayarak aydınlatmaya çalışmaktır.

c. Olay Yeri İncelemenin Önemi

Olay yeri inceleme işlemi ceza yargılamasının işleyişi ve kolluğun çalışmaları bakımından çok önemli sonuçlar doğurmaktadır. Öncelikle gerçekten bir olayın meydana gelip gelmediği anlaşılır. Böylelikle kolluk olmayan bir suçla ilgili boşa vakit, emek ve finansman harcamaz.

İkinci olarak deliller vasıtasıyla suçun faillerinin kimliği belirlenir. Böylelikle suçla ilgisi olmayan kimseler üzerindeki şüpheler kalkar. Ceza yargılamasında özellikle 1992 sonrası hakim olan “sanıktan delile değil, delilden sanığa ilkesi” işlemiş olur. Kolluğun iyi bir olay yeri inceleme işlemi sonunda, delillerin bütünü değerlendirerek faillere ulaşması, “şüpheden sanık yararlanır” ilkesinin işlenmesini önemli ölçüde azaltır. Dolayısıyla işini sağlam yapan kolluğun halk nazarında güveni artar. Kolluk elinde sağlam kanıtlar olmadıkça şüphelendiği herkese karşı yakalama, gözaltına alma vb yetkileri kullanmayacağından insan haklarının ihlalinde önemli ölçüde azalma meydana gelecektir.

Son olarak, ceza yargılamasının en önemli ilkelerinden biri olan “maddi gerçeğin ortaya çıkarılması” ilkesi (Öztürk ve ark., 2000:140-141) gerçekleştirilmiş olacaktır. Zira, suç kimin işlediği kadar nasıl işlediği de kolluk ve yargılama makamları tarafından önemli bir husustur. Bir olayın nasıl meydana geldiğinin tam ve doğru olarak bilinmesi, faile verilecek cezanın takdirinde etkili olacaktır. Öyle ki; olayın bir haklı savunma (meşru müdafaa) sonucu meydana geldiğinin delillerle ispatı ile faile hiç ceza verilmeyeceği gibi, elde edilen delillerle suçun daha ağır ceza gerektiren başka bir suç olduğu veya görünen suçun ceza ağırlaştırıcı hallerinin mevcut olduğu ortaya konabilir.

d. Olay Yeri İnceleme Usulü

Bir olay yeri inceleme işlemine başlamadan önce, ilk yapılması gereken olay yerinin sıkı bir şekilde korunmasıdır. Temel amaç olayı aydın-

latmak üzere delilleri toplamak olduğuna göre, delillerin güvenli bir şekilde elde edilmesi gerekmektedir. Bu güvenli şekil, soruşturmacı birimi yanlış bir kanıyaandıracak şekilde delillerin değişmesini veya kaybolmasının engellenmesidir. Olay yerinde herhangi bir değişiklik meydana geldiğinde, artık maddi gerçeğin tam ve doğru olarak ortaya çıkarılmasından söz edilemez. Zira, “iyi korunmamış bir olay yerinden elde edilen deliller, ölü doğmuş bebeğe benzer” (Dinler, 2004:6).

Olay yeri inceleme işlemine ilk başladığında, olay yeri tam ve eksiksiz olarak tespit edilir. Tespit işlemi, video kamera, fotoğraf makinesi, kroki çizimi ve tutanakla yapılır.² Tespit yapmaktaki amaç; delillerin ilk olarak nasıl ve nerede bulunduklarının kayıt altına alınması ve suç tahlininde bu bilgilerin kullanılmasıdır. İnsan hafızası daima gelişim ve değişim içindedir. Olay yeri inceleme işlemi yapan görevlilerin delillerin ilk olarak nerede ve nasıl bulunduklarını hatırlamaları güç olabilir. Bu tespit ölçüm ve numaralandırma araçları kullanılarak yapılır. Yani her delile bir numara verilir ve bu delillerin diğer delillere yahut sabit bir yere uzaklığı ölçülür. Ölçü, delillerin yerlerini tespit yanı sıra, delillerin uzunluklarını ve büyüklüklerini tespit etmek amacıyla da kullanılır. Ölçme işlemi, delillerin değiştirilmemesi ve ilk bulunduğu şekliyle yerlerinin bilinmesi bakımından bir kontrol mekanizmasıdır.(Dinler, 2004)

Olay yeri tespit edildikten sonra delillerin toplanmasına başlanır. Delil toplama işi alelade bir usul ile yapılmaz. Deliller öncelikle tasnif edilir. Özelliklerine göre, ambalaj ve toplama aleti belirlenir. Delil toplama en temel ilke, her delilin, bir diğerini bozmayacak ve ona etki etmeyecek şekilde paketlenmesidir. Zira, delillerin analizinde, onlara tesir eden hiçbir kuvvet bulunmamalıdır. Deliller kendi yapısal özelliklerine göre farklı bir aletle toplanırlar. Usulüne göre toplanan ve ambalajlanan her delilin üzerine, nerede ve ne zaman bulunduğu, ne olduğu, özellikleri, miktarı vb. özellikleri yazılmalı ve delil toplayan görevli bu beyanları tasdiklediğine dair imzasını ambalajın üzerine atmalıdır. Paket açılmayacak şekilde mühürlenmeli ve analiz eden laboratuvar ya da mahkemeye kadar açılmamalıdır.³

e. Olay Yeri İncelemenin Sınırı

Olay yeri inceleme işlemi belirli yetkiler içinde ve usuller çerçevesinde yapılmaktadır. Bununla birlikte olay yeri incelemenin her daim sebep olmaksızın, yer ve amaç bakımından sınır olmaksızın yapılabileceği düşünülemez. Dolayısıyla bu konunun çerçevesini iyi çizmek gerek-

² Konunun ayrıntısı için bkz. Uğur BADEM, *Olay Yeri İnceleme ve Delil Toplama Yöntemleri*, Erzurum, 1988, s. 45 vd.

³ DİNLER, “Olay Yerinin Doğru İncelenmesi ve Delil Güvenliği”.

mektedir. Bu sınırlar, yer, konu, süre ve suç konusu bakımından belirlenebilir.

Yer bakımından sınır, olay yeri incelemenin yapıldığı mekan ile ilgilidir. Uygulamada delil araştırma işlemi sadece yer ve eşyalarla sınırlı kalmamakta; olaya karşılaştığından şüphe edilen kimselerin üstleri ve bedenleri üzerinde de devam etmektedir. Olay yeri inceleme kavramı böyle geniş bir anlam içermekle birlikte; çalışmamızda “olay yeri inceleme” bir olay sonrası olayın geçtiği dinamik bölge ile suçla ilgili delillerin bulunabileceği bağlantılı çevre içinde yapılan araştırmayı ifade etmektedir.

Olay yerinin dinamik bölgesi bizzat suç veya adli soruşturmaya konu fiilin icra hareketiyle neticenin gerçekleştiği yerdir. Bağlantılı çevre ise, dinamik bölgeden başlayarak olayla ilgili delillerin bulunabileceği yakın bölgedir. Burada delillerin sürengiği bağlantıyı sağlamaktadır. Ancak bağlantılı çevre belirlenirken, delillerin eşit aralıklarla değil de farklı aralıklarla dağılacığı hesap edilmelidir. Dolayısıyla bağlantılı çevre, olaya ait olduğu şüphe götürmeyen bulgularla dinamik bölgeye bağlanan araştırma bölgesini ifade eder. Olayla ilgili fail/faillerin bulunması muhtemel çevrede yapılan araştırma başlamış olay yeri incelemenin kapsamı içinde değildir. Zira, olayın geçtiği dinamik bölge ile failin olması muhtemel yer arasında bir kesinti yaşanmıştır. Bu kesinti nedeniyle olay yeri inceleme işlemi sona ermektedir.

Konu bakımından sınır, olay yeri inceleme işleminin sadece bahse konu olayla ilgili olmasıdır. Zira, olay yeri incelemenin temel amacı, olayı aydınlatmaktır. Bu nedenle olayın aydınlatılmasına katkıda bulunmayacak herhangi bir işlemin salt rutin kabul edildiği için yapılması söz konusu olamaz. Olay yeri inceleme esnasında yapılacak her türlü hareket, eylem; alınan tedbir, olayın aydınlatılmasına yönelik bir çalışma ise yapılabilir. Buradan olay yeri incelemesinin daima başarılı olacağı, muhtemelen olayı aydınlatmakla sonuçlanacağı anlamı çıkarılmamalıdır. Bütün olay yeri inceleme işlemleri istenilen sonuca ulaşmayı sağlamayabilir. Ancak olay yeri incelemenin sınırlı bir işlem olduğu ve bu sınırın her olayın kendi özelliği içinde belirlenmesi gerektiği bir gerçektir.

Süre bakımından sınır, olay yeri incelemenin en doğru şekilde yapılabileceği asgari süredir. Burada hedeflenen amacın gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılmalıdır. Elde edilmesi düşünülen deliller elde edildiğinde veya umulan delillerin elde edilemeyeceği anlaşıldığında olay yeri inceleme işlemine son verilmelidir. Çünkü kolluğun olay yeri inceleme işlemi çoğu zaman kişi hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı nitelikte olmaktadır. Örneğin, kişinin evinde meydana gelen bir olayda kolluğun yaptığı olay yeri inceleme işlemleri kişinin özel yaşamını sınırlamaktadır. Yahut, kamuya ait bir yol üzerinde yapılan inceleme trafiğin belirli bir süre

durmasını engelleyebilir. Dolayısıyla bu işlemin daima bir süre sınırı içerisinde yapılması gerektiği bilinmelidir.

Suç konusu bakımından sınır, olay yeri inceleme işleminin bazı suçlarda yapılabilmesi, bazı suçlarda yapılamaması ile ilgili bir konudur. Olay yeri inceleme, delil elde etmeye yönelik en hafif tedbir olduğundan (iletişimin dinlenmesi, teknik araçla izleme vb göre) esasında suçlar bakımından bir sınır yoktur. Her türlü olayda ilk yapılması gereken işlem olay yeri incelemesidir. Burada sadece şikayete bağlı suçlarda, olay yeri inceleme işleminin mağdurun talebiyle sınırlı olduğundan söz edilebilir. Ayrıca suçun niteliğine göre, maddi delilleri bulma olasılığının bulunmadığı durumlarda, bilgi almak, olay yeri incelemeden daha önemli olabilir (Eryılmaz, s. 116.).

2. POZİTİF HUKUKTA OLAY YERİ İNCELEME İŞLEMİNİN DAYANAKLARI

Türk ceza yargılaması hukukunun kaynağı olan hukuk kurallarının hiçbirinde “olay yeri inceleme” kavramının geçmediği daha önce belirtilmiştir. Kanun koyucu henüz bu kavrama pozitif hukukta yer vermemekle birlikte; delillere önem verdiğini, ceza yargılaması hukukunun temeline delilleri koyduğunu çok sayıda anayasa ve kanun maddesiyle ortaya koymaktadır. Teorisyenler ve uygulamacılar, “ceza yargılamasında maddi delillere işaret eden kuralları” olay yeri inceleme işleminin hukuki dayanağı olarak kabul etmektedirler (Kaygısız, 2004:11-14).

a. “Olay Yeri” Teriminin Kullanıldığı Kanun Maddeleri

Ceza yargılaması hukukunda olay yeri ile ilgili en açık kural “olay yerinin korunması kuralı”dır. Anayasada “olay yeri” kavramı geçmezken; 1412 sayılı CMUK’nda 157. maddede ve PVSK 17. maddede kolluğun olay yerinde aldığı tedbirleri ihlal edenlerin 24 saati geçmemek üzere, işlemler sonuçlanana kadar gözaltına alabileceğinden söz edilmektedir.

5271 sayılı CMK’nun 168. maddesinin başlığı “Adli kolluğun olay yerinde aldığı tedbirlere uyulmaması halinde yetkisi” şeklindedir ve madde hükmü şöyledir:

Olay yerinde görevine ait işlemlere başlayan adli kolluk görevlisi, bunların yapılmasına engel olan veya yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya kadar ve gerektiğinde zor kullanılarak bundan men eder.

Her iki ceza yargılaması kanununda ve ayrıca polisin görev ve yetkilerini düzenleyen PVSK’nda olay yerinin korunmasının özel bir maddede düzenlenmesi, kanun koyucunun delillere ve delillerin korunmasına

verdiği önemin bir göstergesidir. Kanımızca burada, adli bir görevin engellenmesini cezalandırmaktan çok, olay yerinin iyi bir şekilde korunması ve delillerin değiştirilmesinin ve yok edilmesinin engellenmesi amaçlanmaktadır. Zira, ceza yargılaması işleyişini ispat araçları üzerine kurmuştur ve en önemli ispat araçlarından biri olan maddi delillerin korunması çok önemlidir.

b. Olay Yeri İnceleme İşlemine İşaret Eden Hukuk Kuralları

Olay yeri inceleme işlemine işaret eden hukuk kuralları, ceza yargılamasında maddi gerçeğin araştırılması ilkesine ve vicdani delil sistemine atıfta bulunan hukuk kurallarıdır.

Anayasa: 1982 Anayasasında vicdani delil sistemi kabul edilmiştir (m. 138/1). Suçluluğu ispatlanana kadar kimse suçlu sayılamaz (m. 15/2; 38/4). Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz (m. 17/3). Kanuna aykırı olarak elde edilen bulgular delil olarak kullanılamaz (m. 38/6). Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kimseler, ancak kaçmalarını ve delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla, hakim kararıyla tutuklanabilir (m. 19/3).

Anayasa koyucu bu hükümlere yer vermekle, ceza yargılamasında ispatın ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuş ve bu ispatın ancak kanuna uygun olarak elde edilen delillere dayanacağına işaret etmiştir. Maddi deliller de ancak olay yeri inceleme yapılarak elde edilebilir (Kaygısız, s.11-14).

Ceza Muhakemesi Kanunu: 1412 sayılı CMUK 154/2. maddeye göre, zabıta amir ve memurları el koydukları olaylarla ilgili olarak Cumhuriyet savcısına haber vermek ve savcının bu konudaki talimatlarını yerine getirmekle görevlidir. 156. maddeye göre, suçluları yakalama ve suçu aydınlatma görevi zabıtanındır. 94. ve 95. maddelerde, suçluları yakalamak ve suç delillerini ortaya çıkarmak maksadıyla arama yapılacağından söz edilmiştir. Suç delili olarak ortaya çıkan eşyaya 86. maddeye el konulabilir, kişinin rıza göstermemesi halinde 87. maddeye göre kişiden zorla teslimi istenebilir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda da doğrudan olay yeri incelemenden söz edilmemekle birlikte, suç delillerinin aranması ve bunlara el koyulmasıyla ilgili hükümler bulunmaktadır.

Suç delillerinin elde edilmesi amacıyla, 116. ve 117. maddeye göre şüphelinin veya diğer kimselerin üzerinde, evinde, işyerinde ve onlara ait diğer yerlerde arama yapılabilir. 1412 sayılı kanundaki arama hükümleriyle ilgili en önemli fark, 5271 sayılı kanunun gecikmesinde sakınca bulunan hallerde zabıta amir ve memurlarına arama yetkisi vermemesidir. Zira, gecikmesinde sakınca bulunacak hallerde ancak Cumhuriyet savcı-

sının yazılı emri ile arama yapılabilir. 123. maddede ise ispat aracı olarak görülen eşya ve kazanca el konulabilecek, 124. maddeye göre de eşyayı teslim etmekten çekinenlere zorlamada bulunulabilecektir.

Kanımızca 5271 sayılı CMK'nda "olay yeri inceleme" işlemine işaret eden en önemli hüküm, "Bir suçun işlendiğini öğrenen Cumhuriyet savcısının görevi" başlığını taşıyan 160. madde hükmüdür. Bu maddenin ikinci fıkrasına göre;

Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.

Maddede açıkça söz edilmese de Cumhuriyet savcısının emri ile adli kolluk görevlilerinin olay yeri incelemesi yapmakla görevli oldukları ortaya çıkmaktadır. Burada arama ve el koyma yerine "delilleri toplama ve muhafaza altına alma" ibaresinin geçmesi, delil araştırmasının arama ve el koymadan farklı bir anlam taşıdığını göstermektedir. Sonuç olarak, "olay yeri inceleme" tabiri kullanılsa da, kolluğun olay yeri inceleme yetkisinin kaynağı, CMK 160. maddenin 2. fıkrasıdır.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu: Bu kanunun ek 4. maddesine göre polis, görevli bulunduğu mülki sınırlar içinde, hizmet branşı, yeri ve zamanına bakılmaksızın, bir suçla karşılaştığında suça el koymak, önlemek, sanık ve suç delillerini tesbit, muhafaza ve yetkili zabıtaya teslim etmekle görevli ve yetkilidir. Bu madde hükmünce, suç delillerinin korunması ve toplanması genel bir yetki haline getirilmektedir.

Türk Ceza Kanunu: Gerek 765 sayılı TCK'nda, gerekse 5237 sayılı yeni TCK, suç delillerini değiştirme, saklama ve yok etme fiillerini suç saymıştır.⁴ Madde 281 "Suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme" başlığını taşımaktadır:

(1) Gerçeğin meydana çıkmasını engellemek amacıyla, bir suçun delillerini yok eden, silen, gizleyen, değiştiren veya bozan kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kendi işlediği veya işlenişine iştirak ettiği suçla ilgili olarak kişiye bu fıkra hükmüne göre ceza verilmez.

(2) Bu suçun kamu görevlisi tarafından göreviyle bağlantılı olarak işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(3) İlişkin olduğu suç nedeniyle hüküm verilmeden önce gizlenen delilleri mahkemeye teslim eden kişi hakkında bu maddede tanımlanan suç nedeniyle verilecek cezanın beşte dördü indirilir.

⁴ Her iki ceza kanunundaki maddelerin karşılaştırması için bkz. Vahit BİÇAK, **Mukayeseli, Gerekçeli Yeni Türk Ceza Kanunu**, Vadi, Ankara, 2004, s. 557-560.

Maddenin gerekçesinde, ceza muhakemesinin amacının maddi gerçeğin araştırılması ve bu suretle adil bir yargıya varılması olduğundan söz edilmektedir. Bir suçun delillerinin yok edilmesi, gizlenmesi veya değiştirilmesi, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını ve sonuçta ceza adalet sisteminin gerçekleşmesini engelleyecektir denilmektedir.⁵

Yönetmelikler: Kolluğun olay yeri inceleme işlemini nasıl yerine getireceği, olay yeri inceleme görevlilerinin teşkilatlanması ve görevleri sırasında uyacakları usullere dair kuralları düzenleyen bir takım yönetmelikler söz konusudur. Anayasadan ve söz edilen kanunlardan farklı olarak, yönetmeliklerde “olay yeri inceleme” tabirini kullanmayı yeğlenmiştir. Bu çalışmada bahsi geçen yönetmeliklere yer verilmeyecektir.⁶

c. “Olay Yeri İnceleme” İşleminin Özel Bir Yetki Gerektirip Gerektirmediği Sorunu

Yetki, “bir iş yapma veya bir harekette bulunma hakkı, bir konuda son kararı verebilme gücü” olarak tanımlanmaktadır. Türk idare hukukunda yetkinin kaynağı kanundur. Kanuna dayanmayan hiçbir yetki kullanılamaz. Dolayısıyla bütün kamu ajanlarının olduğu gibi, kolluğun da bütün yetkileri kanuna dayanmaktadır ve kolluk hiçbir şekilde kanundan almadığı bir yetkiyi kullanamaz (Fındıklı, 2003:79).

Olay yeri incelemenin “delil araştırma, toplama ve nakletme” işini anlatmakta kullanıldığını; bununla birlikte ceza yargılaması ile ilgili hükümlerin ötesinde teknik bir anlam taşıdığını ifade etmiştik. Gerçekten de “suç delillerini araştırma, arama ve el koyma” ifadesinin yerine “olay yeri inceleme” teriminin kullanılması, pratik bir faydanın ötesinde; içinde barındırdığı tekniğe ve bu tekniğe bağlı olarak kendi iç kurallarıyla işleyen bir disipline vurgu yapma amacı taşımaktadır.

Ceza yargılaması hukukunda “olay yeri inceleme” terimi henüz yerini bulmuş olmamakla birlikte; başka hususları düzenleyen teknik terimler çok uzun zamandan beri varlığını devam ettirmektedir. Örneğin, 1412 sayılı CMUK 79. ve 80. maddeler ile 5271 sayılı CMK’nun 86-88. maddelerinde, esasında tıbbi bir terim olan “otopsi”den söz edilmiştir. İlgili maddelerde otopsinin kimler tarafından, hangi usul ve teknik ile yapılacağı ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Buradan şöyle önemli bir sonuç çıkarılabilir: Ceza yargılaması hukuku, sadece maddi gerçeği ortaya çıkarmayı sağlayan, hukuki ihtilafı çözmeye yarayan prosedüre atıfta bulunmakla kalmayıp; kimi zaman maddi gerçeği ortaya çıkarmayı sağ-

⁵ BİÇAK, *Türk Ceza Kanunu*, s. 559.

⁶ Bu konu için bkz. KAYGISIZ, *Adli Bilimler*, s. 14-15; KAYGISIZ ve diğerleri, s. 15-16.

layacak teknik işlemlere de atıfta bulunmaktadır. Kanımızca, 2004 yılının son aylarında kabul edilen 5271 sayılı CMK'nda dahi "olay yeri inceleme" tabirinin geçmemesinin temel sebebi, hukuk çevrelerinin bu konuyu henüz yeterince anlamamış ve kabullenmemiş olmalarıdır. Zira "otopsi" de teknik bir terimdir ve hukuk biliminden çok tıp bilimiyle ilgili bir husustur, ancak günümüzde özellikle ceza yargılaması bakımından "otopsi"nin vazgeçilmezliği hukuk çevrelerince kabul edilmektedir.

Aynı şekilde yeni CMK'nun 75. ve 76. maddelerinde kişilerin beden muayenesi ve kişi üzerinden örnek alınması konu edilmiştir. 78. maddede ise moleküler genetik incelemeler konusuna yer verilmiştir. DNA incelemesi ve kişilerin beden muayenesi, son yıllarda ülke gündeminde oldukça önemli bir yer işgal etmiştir. DNA analizleri sonucu aydınlatılan olaylar, bir çok insanın ilgisini bu konuya yöneltmiştir. Bununla birlikte DNA analizinin ve kişilerin beden muayenesinin henüz hukuki dayanağının bulunmaması, önemli bir eksiklikti (Dinler, 2004). Neyse ki; 5271 sayılı CMK hazırlanırken bu eksiklik fark edilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Otopsi hükümlerinde olduğu gibi, ilgili maddelerde, kimin beden muayenesinde bulunabileceği, bu işlemin şartları ayrıntılı biçimde belirlenmiştir.

Batıda delillerle ilgili bilimsel çalışmaların kendini bulduğu **forensic science**, (Türkçe'de "adli bilimler" olarak kullanılmaktadır) yüz yıldan daha uzun bir süredir üzerinde çalışmaların devam ettiği, artık belli bir disipline kavuşmuş bir alandır.⁷ Geçirdiği deneysel ve pratik evrimle birlikte "forensic science" yargılama hukukunda yerini almıştır. Bilimsel disiplinin geliştirdiği delil araştırma, toplama, nakletme ve analiz etme kuralları, yargılama hukukuna sirayet etmiştir. Delil araştırma, elde etme, nakletme ve analiz işlemini yapması gereken görevliler ile görevlilerin uyması icap eden kuralları net bir şekilde belirlenerek, olay yeri inceleme kendi kaderine terk edilmiş değildir.⁸

Günümüz Türkiye'sinde yüz yıla yaklaşan bir geçmişi ile adli bilimler (forensic science) önemli bir gelişme içersindedir.⁹ Adli bilimler ala-

⁷ Ayrıntı için bkz. Jon ZONDERMAN, **Suç İzlerinin Ötesinde**, (çev: Bilge Tanrıseven), Phoenix Yayınevi, Ankara, 2001, s. 87-90.

⁸ Delil hukuku kurallarının İngiltere'deki gelişimi için bkz. I.H. DENNIS, **The Law of Evidence**, Sweet& Maxwell, London, 1999, s. 16-18.

⁹ Türkiye'de olay yeri inceleme ile ilgili ilk çalışmanın 1910 yılında Macar asıllı Yusuf Cemil Bey tarafından yapıldığı iddia edilmektedir. İstanbul Beyoğlu'nda olay yeri incelemesi sonucu elde edilen parmak izi deliliyle bir cinayet aydınlatılmıştır. Olay yeri inceleme hizmetleri, 1995 yılından itibaren "Olay Yeri İnceleme ve Kimlik Tespit Şube Müdürlüğü"nin kurulmasıyla kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Bkz. Veysel DİNLER, "Yusuf Cemil Bey'den Günümüze Türkiye'de Olay Yeri İnceleme Hizmetleri", **Koroner Olay Yeri İnceleme Dergisi**, S.1, Nisan 2004, s. 3; SÖYLEMEZ, s. 11-13; ayrıca M. Sunay YAVUZ, "Adli Tıbbın Tarihi", **Koroner Olay Yeri İnceleme Dergisi**, S.1, Nisan 2004, s. 13.

nında eğitim ve araştırma çalışmaları oldukça yoğun ve ileri düzeyde devam etmektedir. Bu alandaki çalışmalar, disiplinin kendi iç kurallarını ortaya koymuş olmakla birlikte, henüz hukuk çevrelerinin koşulsuz kabullenmelerini sağlamış değildir. Böylelikle kanun koyucu, işlemi yapacak görevliler ile onların uyması gereken kuralları açık bir şekilde ortaya koymadığı için, “olay yeri inceleme” işlemini kendi kaderine terk etmiştir.

Burada karamsar bir kaniya varmanın temelinde birkaç önemli sebep vardır. Öncelikle otopsi ile ilgili hükümlerde olduğu gibi “olay yeri inceleme” işlemini yapmakta yetkili olanların, yetkili olmayanların ve uygulanacak yöntemin açıkça belirlenmemesi; bilimsel çalışmaları ve ulaşılan sonuçları tamamen hiçe saymak anlamına gelmektedir. Ayrıca, kolluğun ihtisas birimleri kurarak, yönetmeliklerle kısmen aşmaya çalıştığı bu aksaklıkların devam etmesinde hukuken bir sakınca görülmemektedir. Bu durumda delillerin korunması ve bozulmaması ile ilgili yaptırım hükümlerinin etkisi azalmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Ceza yargılamasının en önemli ilkelerinden biri olan maddi gerçeğin araştırılması ilkesi, ancak soruşturma görevlilerinin meydana gelen suçlarla ilgili maddi delilleri tam ve eksiksiz elde etmesiyle gerçekleşebilir. Meydana gelen bir adli olay sonrası, olayı aydınlatmaya yönelik olarak olay yerinde ve çevresinde delillerin tespit edilmesine, delillerin toplanması ve analiz edilmek üzere nakledilmesine “olay yeri inceleme” denmektedir.

“Suç delillerini araştırma, arama ve el koyma” ifadesinin yerine olay yeri inceleme teriminin kullanılması, pratik bir faydanın ötesinde; içinde barındırdığı tekniğe ve bu tekniğe bağlı olarak kendi iç kurallarıyla işleyen bir disipline vurgu yapma amacı taşımaktadır. Bu önemden ötürü, adli kolluk bünyesinde özel bir ihtisas birimi ihdas edilerek, “Olay Yeri İnceleme Ekipleri” kurulmuş ve faaliyetlerine devam etmektedir.

Olay yeri inceleme işlemlerini yapan kolluk görevlileri bu işlemleri, “Kimlik Tespit ve Olay Yeri İnceleme Şube Müdürlüğü Yönetmeliğine” bağlı olarak yerine getirmektedir. Yetkinin kaynağı ancak anayasa ve kanun olabilir. Oysa ki; anayasada ne de ceza yargılaması ve polisin yetkileriyle ilgili kanunlarda bir kez dahi “olay yeri inceleme” terimi geçmemektedir. Yönetmelikle yetki verilemeyeceğinden, kolluğun olay yeri inceleme yetkisinin olmadığı sonucu çıkarılabilir. Kanunların lafzı yorumuyla bu doğru bir sonuçtur.

Ceza yargılamasıyla ilgili kanun hükümleri amaçsal yorumla incelendiğinde, “kolluğun olay yeri inceleme yetkisi yoktur” demek de kolay

olmayacaktır. Kolluğun karşılaştığı veya ihbar aldığı suçlara el koymak, şüphelileri yakalamak ve suç delillerini muhafaza etmek görevi gerek ceza yargılaması kanunlarında, gerekse polisin görev ve yetkilerini düzenleyen kanunda açık bir şekilde düzenlenmiştir. Anayasada ve kanunlarda, ceza yargılamasının maddi gerçeğin araştırılması ilkesi ile vicdani delil sistemine sıkça atıfta bulunmaktadır.

Bu durumda temel sorun, pozitif hukukta olay yeri inceleme yetkisinin yer almaması değil, uygun ve sistemli bir şekilde yer almaması olarak ortaya çıkmaktadır. Zira, adına ne denilirse denilsin, uygulamada kolluk tarafından olay yeri inceleme yapılmaktadır. Kanunlar da kolluğun derhal suça el koymasını ve delilleri toplayarak Cumhuriyet savcılığına intikal ettirmesini emretmektedir. Sorun, pozitif hukuka “olay yeri inceleme” teriminin girmemiş olması sorunudur.

Esasında 2004 tarihli 5271 sayılı CMK, “olay yeri inceleme” teriminin pozitif hukuka sokulması bakımından iyi bir fırsattı. Zira, “beden muayenesi, vücuttan örnek alma ve moleküler genetik inceleme” gibi çok lüzumlu teknik terimler ve konular hukuki düzenlemeye kavuşmuştur.

Kanımızca, olay yeri inceleme terimini de ceza yargılaması kanunda yer verilmeli ve bilimsel gelişmeler pozitif hukukta kendine yer bulmalıdır. CMK’nun 160. maddesini takip eden bir madde hazırlanarak, olay yeri inceleme işlemi ayrıntısıyla düzenlenebilir. Burada şu hususlar belirlenebilir:

- 1- Olay yeri inceleme işleminin kolluk tarafından otomatik olarak başlatılıp başlatılamaması. Kanımızca, her defasında Cumhuriyet savcının yazılı emri alınmamalı, iki yıldan fazla ceza gerektiren suçlarda, kolluk sonradan Cumhuriyet savcısına onaylatmak üzere olay yeri incelemesine başlayabilmelidir.
- 2- Mağdurun isteği üzerine kolluk Cumhuriyet savcısının yazılı emri olmaksızın olay yeri inceleme işlemine başlayabilmelidir. Mağdurun olay yeri inceleme istememesi halinde suç 2 yıldan fazla ceza gerektiriyorsa olay yeri inceleme işlemi yapılmamalıdır. İki yıldan fazla ceza gerektiren suçlarda mağdur istemese dahi hakim kararıyla olay yeri inceleme yapılabilirdir. Şikayete bağlı suçlarda bu tamamen mağdurun takdirine bırakılmalıdır.
- 3- Tanıklıktan çekinme hallerinin bulunduğu durumlar ile mağdurun olay yeri incelemeye izin vermesi, diğer maddelere uygun olarak düzenlenmelidir.
- 4- Olay yeri inceleme, sadece adli kolluğun içinden ihdas edilen ihtisas birimi tarafından yapılmalıdır. Ceza yargılamasında yeni kabul edilen sistemlerden biri olan “çapraz sorgu” sisteminde olay yeri inceleme uzmanları, mahkemede sorgulanabilmelidir.

- 5- Olay yeri inceleme işlemini yapan kimseler, suçtan zarar görme veya şüphelilik haline göre sınırlanmalıdır. Yani, olay yeri inceleme uzmanı, olayın şüphelisi, şüphelisinin yakını veya mağduru olmamalıdır. Bilirkişiyi red halleri, olay yeri inceleme uzmanları için de geçerli olmalıdır.
- 6- Olay yeri inceleme işlemiyle kişilere verilecek maddi zararlar da idare sorumlu olmalıdır. Yani bir olayda, inceleme yapmak, delil araştırmak üzere bir eşyaya el konulmuşsa ve bu durum bir zarara yol açmışsa, idare bu zararı tanzimle yükümlü olmalıdır.
- 7- Hukuki düzenlemeler, delil güvenliğini mutlak sağlayacak şekilde yapılmalıdır. Olay yerinin tespiti, delillerin bozulmaması, her aşamada resmi mühür kullanılması hükme bağlanmalıdır.
- 8- CMK'nda sadece en gerekli hususlar belirtilmeli, ayrıntılar yönetmeliklerde düzenlenmelidir. PVSK'nda polisin olay yeri inceleme yetkisi paralel bir şekilde düzenlenmelidir.

Sonuç olarak, kolluk uygulamada olay yeri inceleme kavramını kullanmakta, ancak bu hususta yetki bakımından hukuki bir destek bulamamaktadır. Bunun en temel sebebi de hukuk çevrelerinin henüz olay yeri incelemenin önemini keşfetmemiş olmasıdır. Hukuk çevreleri otopsinin ceza yargılamasındaki ihtilafların çözümünü çok önceleri keşfetmiş olduğundan, ceza yargılaması hukukunda uzun zamandan beri "otopsi" konusunda hukuki düzenlemeler var olmuştur. Son olarak 2004 yılı sonlarında kabul edilen 5271 sayılı CMK'nda DNA, beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasına yer verilmiştir.

Olay yeri incelemeye kamu oyunun ilgisi her geçen gün artmakta ve giderek önemi daha çok fark edilen bir husus olmaktadır. En kısa zamanda olay yeri incelemeye ilgili kanuni düzenlemelerin yapılarak, "kolluğun olay yeri inceleme yetkisi sorunu"nun çözümlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Badem Uğur**, Olay Yeri İnceleme ve Delil Toplama Yöntemleri, Erzurum, 1988.
- Bıçak Vahit**, “DVI ve Hukuk”, I. Ulusal Adli Bilimler Kongresi, Van, 03-05 Mayıs 2004.
- Bıçak Vahit**, Mukayeseli, Gerekçeli Yeni Türk Ceza Kanunu, Vadi, Ankara, 2004.
- Dennis I.H.**, The Law of Evidence, Sweet& Maxwell, London, 1999.
- Dinler Veysel**, “Adaletin Hassas Terazisi; Delil Güvenliği”, Koroner Olay Yeri İnceleme Dergisi, S. 1, Nisan 2004. (ss.6-7)
- Dinler Veysel**, “Yusuf Cemil Bey’den Günümüze Türkiye’de Olay Yeri İnceleme Hizmetleri”, Koroner Olay Yeri İnceleme Dergisi, S.1, Nisan 2004. (ss.3)
- Dinler Veysel**, “Olay Yerinin doğru İncelenmesi ve Delil Güvenliği”, Adli Bilimler Paneli, Isparta, 13-14 Nisan 2004.
- Dinler Veysel**, “Olay Yeri İncelemede Biyolojik Delillerin Önemi ve Uygulamada Yaşanan Sorunlar”, 6. Ulusal Adli Bilimler Kongresi, İstanbul, 28-30 Haziran 2004.
- Eryılmaz Mesut B.**, “Olay Yeri İnceleme ve Bilgi Alma Yetkisi”, Polisin Görev ve Yetkileri, (editör: A.Z. Özgür, S. Sözen), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2003.
- Fındıklı Remzi**, “Polisin Yetkileri: Temel Kavramlar”, Polisin Görev ve Yetkileri, (editör: A.Z. Özgür, S. Sözen), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2003.
- Kaygısız Mustafa**, Adli Bilimler Olay Yeri İncelemesi Kriminalistik Suç Analizi, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2004.
- Kaygısız Mustafa/ARSLAN T.A./BAYKAL A./BAYER M.**, Olay Yeri İnceleme Hizmetiçi Eğitim Kaynak Kitabı, EGM Basımevi, Ankara, 2002.
- Öztürk Bahri/ERDEM M.R./ÖZBEK V.Ö.**, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin, Ankara, 2000, 5. bası.
- Söylemez Ahmet**, Kriminalistik ve Suç Yeri İncelemesi, Haşmet Matbaası, İstanbul, 1982.
- Tuğ Aysim/Y. Alakoç/C.M. Çetin/İ.H. Hancı**, “Afet Kurbanlarında Kimlik tespiti Dibabter Victim Identification (DVI)”, Adli Bilimler Dergisi, C.1, S.2, Aralık, 2002. (ss.11-15)
- Yavuz M. Sunay**, “Adli Tıbbın Tarihi”, Koroner Olay Yeri İnceleme Dergisi, S. 1, Nisan 2004. (ss.13)
- Zonderman Jon**, Suç İzlerinin Ötesinde, (çev: Bilge Tanrıseven), Phoenix Yayınevi, Ankara, 2001.